

Ὁ Κάντ βλέπει τὴ ζωὴ πνευματικὰ μέσα στὸν ἄπειρο χρόνο ὡς ἀένναο καὶ ἀδιάκοπο ἀγὼνα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ ὡς θρίαμβο τοῦ καλοῦ. Τὸν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ αὐτὸ ἀγὼνα καὶ τὴ νίκη τοῦ ἀγαθοῦ ὀνομάζει ἀ ρ ε τ ῆ ! Ἡ ἀρετὴ, στὰ μάτια τοῦ Κάντ, εἶναι μιὰ μυστικὴ πνευματικὴ τάση καὶ ὁρμὴ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς πρὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὸ θεό. Ἡ νίκη τοῦ πνεύματος στὸν ἀγὼνα του μετὰ τὴ φύση, ὁ θρίαμβος τῆς ἀρετῆς, εἶναι ἡ ἐλευθερία, τὸ ὑπέρτατο ἰδανικὸ καὶ ἀγαθὸ τῆς ζωῆς !

Ὁ κοσμικὸς αὐτὸς ἀγὼνας τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ εἶναι στὴ ζωὴ καὶ στὸ ἔργο ὄλων τῶν μεγάλων πνευματικῶν δημιουργῶν τῆς Γερμανίας, θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν, ποιητῶν, μουσικῶν, καλλιτεχνῶν, φιλοσόφων. Ἡ οὐσία τῆς Γερμανικῆς ψυχῆς, ὅπως ἀποκαλύπτεται στὰ μεγάλα κι' αἰώνια πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου, εἶναι ἡ αἰωνία μεταφυσικὴ τραγωδία τοῦ ἀνθρώπου μέσ' στὸν κόσμον, ἡ βαθιὰ μελαγχολία, ἡ στυγνὴ ὀδύνη, ἡ ἀβυσσαλέα μεταφυσικὴ ἀγωνία, ἡ τραγικὴ ζωὴ στὸ πιὸ πλατὺ καὶ πιὸ βαθὺ νόημα, καὶ ὁ σκληρὸς καὶ ἡρωϊκὸς λυτρωτικὸς ἀγὼνας ὄλων τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ἡ Γερμανικὴ ψυχὴ ἔχει ὅλο τὸ πνευματικὸ πάθος καὶ τὴν πνευματικὴ καὶ συναισθηματικὴ εὐαισθησία τῆς ψυχῆς, ποὺ ὅλη τῆς ἡ ζωὴ μέσα στὸ χῶρον καὶ τὸ χρόνο ὑπῆρξε διαρκῆς ἀγωνία καὶ ἀδιάκοπος ἀγὼνας λυτρωμοῦ, ἀπειρη ἀλυσσίδα πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀγῶνων, πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν νικῶν καὶ ἡττῶν. Ἡ πολεμικώτερη καὶ ἡρωϊκώτερη πνευματικὴ μορφή τῆς Γερμανίας, «ὁ Γερμανικώτερος ἀπ' ὅλους τοὺς Γερμανούς», κατὰ τὴ φράση τοῦ Heine, ὁ Λούθηρος, εἶχε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του καὶ περισσότερο στὰ τελευταῖα χρόνια του τὸ τραγικὸ πάθος καὶ τὴν κοσμικὴ ἀγωνία τῆς ζωῆς, ζοῦσε μέσα σὲ ἀκατάπαυτο φόβον καὶ τρόμον, εἶχε τὴ φρίκη τοῦ διαβόλου καὶ τῆς κόλασης, ἡ πιὸ βαθιὰ θρησκευτικὴ πίστη ἦταν ἡ ὑψηλότερη ἀρετὴ τῆς ψυχῆς του καὶ σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὑπῆρξε ἓνας ἡρωϊκὸς πνευματικὸς ἀγωνιστὴς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς ! Ὁ πνευματικὸς ἀγὼνας του ἦταν ὁ ἀγὼνας τῶν μεγάλων πνευματικῶν ἀγωνιστῶν τῆς ζωῆς, στὴν πιὸ ὑψηλὴ ἔκφρασή της καὶ στιγμῇ, τὴν πνευματικὴν θρησκεία, ὁ ἀγὼνας τοῦ πνευματικοῦ λυτρωμοῦ ἑνὸς ὀλοκλήρου λαοῦ !

Ὅλη τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ δημιουργία τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου στίς ὑψηλές κορυφές της τὴν περνᾷ τὸ ἴδιο ἡρωϊκὸ πνεῦμα. Ὅλη ἡ Γερμανικὴ φιλοσοφία εἶναι δυναμικὴ. Δυναμικὴ εἶναι ἡ μυστικὴ φιλοσοφία τοῦ J. Böhme, ἡ φιλοσοφία τοῦ Leibniz, ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ, τοῦ Fichte, τοῦ Schelling, τοῦ Hegel, τοῦ Schopenhauer, τοῦ Nietzsche κ.ἄ. Δυναμικὸς εἶναι καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ ἰσόθεος Goethe. Ὁ πόλεμος εἶναι στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τῶν Γερμανῶν. Ἡ βαθύτερη κοσμοθεωρία τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἐνόραση τῆς ζωῆς ὡς αἰωνίου γίγνεσθαι σὲ βάθος πάντα μυστικιστικόν. Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλωτίνου. Ἀπ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες φιλοσόφους

ὁ Ἡράκλειτος καὶ ὁ Πλωτίνος ἐπιρρέασαν βαθύτατα τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου. Ὁ δυναμισμὸς καὶ ὁ μυστικισμὸς εἶναι ἡ ἔθνικὴ θρησκεία τῶν Γερμανῶν. Τὸ Γερμανικὸ πνεῦμα προχωρεῖ πάντα ἀπὸ θέσεις σὲ ἀντιθέσεις καὶ ἀπὸ ἀντιθέσεις σὲ συνθέσεις. Ἡ λογικὴ τοῦ Hegel εἶναι ἡ λογικὴ τῶν Γερμανῶν. Ὁ πόνος στὴ ζωὴ τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου εἶναι ἡ θέσις καὶ ἡ χαρὰ ἡ ἀντίθεσις, ἡ ἄρνησις τοῦ πόνου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς δημιουργοὺς τῆς Γερμανίας πέφτουν εὐγενικὰ θύματα μιᾶς ἀδυσώπητης μοίρας στὸν ἡρωϊκὸ ἀγῶνα τοῦς πρὸς λύτρωσις τῆς Γερμανικῆς ψυχῆς. Οἱ περισσότεροι Γερμανοὶ φιλόσοφοι εἶναι πεσσιμιστὲς καὶ μιλοῦν μέσ' ἀπὸ τὴν πιὸ βαθιὰ ὀδύνη καὶ ἀγωνία. Ὁ μεγαλύτερος καλλιτέχνης τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου ὁ Albr. Dürer ἔδωκε στὸν κόσμον μὲ τ' ἀθάνατα ἀριστουργήματά του, τὸ μεσαιωνικὸ ἱππότη μὲ τὸ θάνατον καὶ τὸ διάβολον, τὴ μελαγχολία του καὶ τοὺς ἀποστόλους του, τὴν πιὸ συγκλονιστικὴν καὶ φρικιαστικὴν εἰκόνα τῆς μεταφυσικῆς τραγωδίας καὶ τῆς ἀπόλυτης μεταφυσικῆς συντριβῆς καὶ ἐκμηδένισις τῆς Γερμανικῆς καὶ γενικώτερα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Ὁ Schopenhauer καὶ ὁ Ed. Hartmann ὑπῆρξαν οἱ προφήτες στὴν Εὐρώπῃ τοῦ Βουδισμού, τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ νηλισμοῦ τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς ζωῆς, καὶ ὁ Wagner ἦταν ἕνας Βουδιστής. Καὶ αὐτὴ ἡ φιλοσοφία τοῦ Nietzsche μόνο ὡς ἀντίδραση ἐναντίον τοῦ Γερμανικοῦ αὐτοῦ Βουδισμού—νηλισμοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ νοηθῆ. Ὁ M. Heidegger, ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους σύγχρονους Γερμανοὺς φιλοσόφους, τὴν κοσμικὴν ἀγωνίαν ὑψωσε ὡς πρώτη ἀρχὴ τοῦ κόσμου καὶ τὸ μηδὲν ὡς μήτρα τῆς ζωῆς. Στὸ Γερμανικὸν κόσμον πνευματικοὶ νικητὲς ὕστερ' ἀπὸ ὑπεράνθρωπους καὶ τιτανικοὺς ἀγῶνες ὑψώθησαν μόνο οἱ τιτάνες τοῦ πνεύματος Leibniz, Kant, Goethe, Beethoven !

Ὁ κοσμικὸς πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς ἀγῶνας τῆς Γερμανικῆς ψυχῆς εἶναι στὸ βάθος τῶν μεγάλων ἐπικῶν ποιημάτων τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου, στοὺς πολέμους τῶν θεῶν τῆς Γερμανικῆς μυθολογίας, στὸν Parzifal τοῦ Wolfram von Eschenbach, στὸ ὑψηλότερον πνευματικὸν δημιούργημα τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γερμανικῆς τέχνης, τὸ Faust τοῦ Goethe, στὴν ἡρωϊκὴ συμφωνία τοῦ Beethoven, στὸν Parsifal τοῦ Wagner.

Τὸν αἰώνιον αὐτὸ λυτρωτικὸν ἀγῶνα τῆς Γερμανικῆς ψυχῆς ὑψωσε ὁ Κάντ μὲ τὴν ἠθικὴν του φιλοσοφίαν καὶ τὴν θρησκείαν του ὡς παγκόσμιαν καὶ αἰώνιον ἀρχὴν ὅλης τῆς δημιουργίας καὶ ὅλης τῆς ζωῆς. Τὸν ἀγῶνα αὐτὸν τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ φυσικοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὁ Κάντ θεωρεῖ ὡς ἀπόλυτα ἀναγκαῖον γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν βαθύτερων καὶ αἰώνιων σκοπῶν τῆς ζωῆς: «Ὁ ἄνθρωπος θέλει τὴν ἐνότητα, ἀλλ' ὁ πάνσοφος δημιουργὸς θέλει τὴν διαίρεσιν καὶ τὸν πόλεμον» γράφει ὁ Κάντ στὸ ἔργον του «Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht» (1784) (Ἰδέαν μιᾶς παγκόσμιαν ἱστορίας ἀπὸ κοσμοπολιτικὴν ἄποψιν), ποὺ ἀναπτύσσει τὴν φιλοσοφίαν του τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ κοσμολογικὸς αὐτὸς δυϊσμός στὴ Γερμανικὴ κοσμοθεωρία τῆς ζωῆς, ὡς αἰωνίου γίνεσθαι μέσ' στὸ χρόνο καὶ ἀτέλειωτου πολέμου τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, θυμίζει τὴ μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία τοῦ Ἰρανικοῦ κόσμου μετὸν αἰώνιο πόλεμο τῶν δυὸ θεῶν τῆς Ἰρανικῆς θρησκείας, τῶν θεῶν τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἐρέβους Ormuzd καὶ Ahriman. Ἡ δυϊστικὴ αὐτὴ μεταφυσικὴ καὶ ἠθικὴ κοσμοθεωρία προϋποθέτει πάντα τὴν ἐνόραση τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου μέσ' στὸ χρόνο, δηλαδὴ σὲ βάθος νατουραλιστικό. Ὁ ἀπειρος χρόνος (Zrwān Akarāna) στὴν Ἰρανικὴ κοσμοθεωρία εἶναι ἡ πρώτη ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸν ἀπειρο χρόνο βγήκε ὁ πρῶτος θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ζωῆς, ὁ Ormuzd.

Ἡ πιὸ βαθυὴ αὐτὴ μεταφυσικὴ κοσμοθεωρία τοῦ Γερμανικοῦ πνεύματος δείχνει τὴ συνάκτηση τῶν δυὸ κόσμων, τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τοῦ Ἰρανικοῦ, στοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ποῖος ἔερε, τῆς Εὐρώπης ἢ τῆς Ἀσίας. Δὲν εἶναι συμπτωματικὸ καὶ χωρὶς βαθύτερη σημασία τ' ὅτι ὁ Nietzsche στὸ ἀριστούργημά του ἔδωσε τ' ὄνομα τοῦ θεμελιωτῆ τῆς Ἰρανικῆς θρησκείας. Ὁ Γερμανικὸς πολιτισμὸς εἶναι μιὰ γιγαντιαία πνευματικὴ σύνθεση Ἀρχαιογερμανικῶν, Ἰνδικῶν, Ἰρανικῶν, Ἀρχαιοελληνικῶν, Ῥωμαϊκῶν καὶ Χριστιανικῶν στοιχείων.

Ἡ πνευματικὴ μετουσίωση ἀπὸ τὸν Κάντ σ' αἰώνιες φιλοσοφικὲς ἀρχὲς τῆς αἰωνίας οὐσίας καὶ τῶν βαθύτερων τάσεων καὶ αἰτημάτων τῆς Γερμανικῆς ψυχῆς δικαιολογεῖ τὴν κοσμογονικὴ ἀπήχηση καὶ ἐπίδραση τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας σ' ὅλο τὸ Γερμανικὸ κόσμον καὶ στὸ Γερμανικὸ πολιτισμό. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ ἔσεισε πνευματικὰ δλόκληρο τὸ δέντρο τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους. Οἱ μεγαλύτερες πνευματικὲς κορυφὲς τῆς Γερμανίας τῶν τριῶν τελευταίων αἰώνων ἔχουν βαθύτατα ἐπιρροαστῆ ἀπὸ τὴν Καντιανὴ φιλοσοφία καὶ ἡ Γερμανικὴ φιλοσοφία βαδίζει στοὺς δρόμους, ποὺ τῆς προσδιώρισε ἡ σκέψη τοῦ Κάντ.

Ὁ Goethe καὶ ὁ Κάντ εἶναι τὰ δυὸ μεγαλύτερα πνεύματα τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου σ' ὅλη τὴν πνευματικὴ ἱστορία του. Ὁ Κάντ εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἐθνικὴ φιλοσοφικὴ δόξα τῆς Γερμανίας, τὸ καύχημα καὶ ἡ ἐθνικὴ περηφάνεια ὅλων τῶν Γερμανῶν. Εἶναι ζήτημα, ἂν ἄλλος λαὸς ἕψωσε ποτὲ ψηλότερα πνευματικὸ δημιουργὸ ἀπ' ὅ,τι οἱ Γερμανοὶ τὸν Κάντ. Ἡ ὑψηλότερη κριτικὴ τοῦ ἔργου τοῦ Κάντ εἶναι ἡ ὁμολογία τῶν ἰδίων τῶν Γερμανῶν, πὼς τὸ μεγάλο Ναπολέοντα δὲν ἐνίκησαν οἱ μπαγιονέτες τοῦ Blücher, ἀλλ' οἱ φιλοσοφικὲς ιδέες τοῦ Κάντ. Τοὺς ἄντρες, ποὺ ὠδήγησαν τὴ Γερμανία στὴ νίκη καὶ στὴν ἐλευθερία, ἐνέπνεαν οἱ ὑψηλὲς καὶ αἰώνιες ἀρχὲς τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ. Ὁ δημιουργὸς τῶν τριῶν κριτικῶν τοῦ λόγου, ποὺ γιὰ τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματά του καὶ τὸ φλογερώτατο ἐνθουσιασμό του γιὰ τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση ἢ Γαλλικὴ ἐπαναστατικὴ Ἐθνοσυνέλευση εἶχε ἀνακηρύξει πολίτη τῆς Γαλλίας, ἦταν πεπωμένο νὰ συντρίψῃ μετὰ τὴν ἠθικὴν του φιλοσοφία τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα τῆς πρώτης Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας! Ποῖος ἔερε, ποῖα θὰ ἦταν σήμερον ἡ ὕψη τοῦ κόσμου, ἂν τὸ κοσμοκρατορικὸ

ὄνειρο τοῦ μεγάλου Ναπολέοντα δὲ συντριβόταν ἀπάνου στὸ βράχο τῆς κατηγορικῆς προσταγῆς τοῦ ἠθικοῦ νόμου τοῦ Κάντ!

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ δὲν ἐκφράζει μόνο τὴν ψυχὴ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Γερμανικοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὶς βαθύτερες τάσεις τοῦ νεώτερου κόσμου καὶ γενικὰ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Στὴν πνευματικὴ ἱστορία τῶν νεώτερων χρόνων κυριαρχοῦν δυὸ κυρίως τάσεις καὶ δυὸ μεγάλα πνευματικὰ ρεύματα, ἀπ' τὸ ἓνα μέρος ὁ ἰδεαλισμὸς τῆς θρησκείας καὶ τῆς νοολογικῆς μεταφυσικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ὁ θετικισμὸς καὶ τὸ ἐλεύθερο καὶ κριτικὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης. Ἡ Καντιανὴ φιλοσοφία εἶναι μιὰ τιτανικὴ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νὰ ξεπεράσῃ τὶς ἀντιθέσεις τῶν δυὸ αὐτῶν κόσμων, τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ὁ Κάντ συνθέτει σὲ μι' ἀνώτερη πνευματικὴ σύνθεση τὰ αἰώνια θεωρητικὰ καὶ ἠθικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς. Ἡ φιλοσοφία τοῦ εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς ἐνότητας τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐπιστήμης, τῆς ἁρμονίας τοῦ καθαροῦ λόγου καὶ τῆς πίστεως, τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς!

Στὴ βαθύτερη κατανόηση τῆς πνευματικῆς ἀναγκαιότητας τῆς πίστεως τοῦ στὸν ὑπερβατικὸ κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ γενικὰ τῆς ἠθικο-μεταφυσικῆς κοσμοθεωρίας τοῦ μᾶς ὁδηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ Κάντ.

Ἡ κεντρικὴ θεωρία ὅλης τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ, ὅπως ἐτονίσθη στὰ προηγούμενα, εἶναι ἡ θεωρία τοῦ ὑπερβατικοῦ ἰδεαλισμοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα δὲν ἔχει τὸ θεϊκὸ χάρισμα τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ τῶν θεωρητικῶν γνώσεων τῶν πνευματικῶν οὐσιῶν τοῦ νοητοῦ κόσμου. Σ' ἐν' ἀπὸ τὰ βαθύτερα μέρη τῆς φιλοσοφίας του—στὰ μάτια μας ὅ,τι βαθύτερο, ὑψηλότερο καὶ θεϊότερο ἔγραψε ὁ Κάντ—στὸ τέλος τῆς Διαλεκτικῆς τῆς Κ. Π. Λ. ὁ Κάντ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος νὰ ὑψωθῇ ἐνορατικὰ καὶ θεωρητικὰ στὸν κόσμον τῶν ὑπερβατικῶν οὐσιῶν τὴ θεωρεῖ ὡς θεία εὐλογία στὸν κόσμον καὶ ὑπέριστα σοφία καὶ πρόνοια τοῦ θεοῦ. Ἄν, τονίζει ἐκεῖ ὁ Κάντ, τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα εἶχε τὴ δύναμιν νὰ γνωρίζῃ θεωρητικὰ τὸν ὑπερβατικὸν κόσμον τῶν πνευματικῶν οὐσιῶν, ὁ θεὸς καὶ ἡ αἰωνιότητα μὲ τὸ φοβερὸ καὶ τρομερὸ ὑπερκοσμικὸ μεγαλεῖό τους θὰ ἦσαν πάντα μπρὸς στὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἠθικὸς νόμος θὰ γινόταν σ' ὅλο τὸν κόσμον, παραβίαση τοῦ ἠθικοῦ νόμου θὰ ἦταν τελείως ἀδύνατη, τὸ ἀγαθὸ θὰ γινόταν στὸν κόσμον, ὅχι ὅμως ἀπὸ συνείδηση τοῦ ἠθικοῦ χρέους καὶ ἀπὸ ἠθικὸν σεβασμὸν, ἀλλὰ μόνο ἀπὸ φόβον. Μ' αὐτὸ ὅμως τὸν τρόπο οἱ ἠθικὲς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου δὲ θὰ εἶχαν καμμιά ἀπολύτως ἠθικὴ ἀξία, γιατί πηγὴ τους, δὲ θὰ ἦταν ἡ ἠθικὴ αὐτονομία καὶ ὁ σεβασμὸς τοῦ ἠθικοῦ νόμου, ἀλλ' ὁ φόβος.

Τὸ βαθύτερον νόημα τῶν ὑπερκοσμίων αὐτῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν καὶ πνευματικῶν ἀνατάσεων τοῦ Κάντ εἶναι, ὅτι, ἂν ὁ ἄνθρωπος εἶχε τὴ δύναμιν τῆς πνευματικῆς ἐποπτείας καὶ θεωρίας τοῦ νοητοῦ κόσμου καὶ τῶν ὑπερβατικῶν γνώσεων, θὰ ἦταν ἀδύνατη ἡ ἀρετὴ στὸν κόσμον, στὸ νόημα τῆς Καντιανῆς φιλοσοφίας, ὡς ἡλιακὸς καρπὸς τῆς ἠθικῆς αὐτονομίας καὶ ἐλευ-

θερίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἠρωϊκῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀγώνων του τῆς δημιουργίας μίς ἠθικῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας μέστ' στὸ σύμπαν καὶ τῆς ἐνότητάς του μετὰ τὸ θεό! Ἡ ζωὴ, στὰ μάτια τοῦ Κάντ, ἔχει ἀπόλυτη ἀξία μόνο ὡς ἀρετὴ!

Τὸ μέρος αὐτὸ τῆς Κ.Π.Α. τελειώνει μετὰ τὰ βαθύτατα αὐτὰ λόγια: «Ἀπ' τὴ μελέτη καὶ τὴ φιλοσοφικὴ ἔρευνα τοῦ φυσικοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου βγαίνει ἡ ὑπέρτατη ἀλήθεια, πῶς ἡ ἀνεξερεύνητη καὶ ὑπερβατικὴ κοσμικὴ σοφία, ποὺ διευθύνει τὸ σύμπαν, δὲν εἶναι λιγώτερο ἀξία σεβασμοῦ γιὰ ὅ,τι μᾶς ἀρνήθηκε, παρὰ γιὰ ὅ,τι μᾶς ἔδωσε».

Οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ λόγοι τοῦ Κάντ εἶναι ἕνας ὕμνος στὴν πανσοφία τοῦ θεοῦ. Ἔτσι ὁ Κάντ στὴν ὑψηλότερη πνευματικὴ του ἀνάταση ἐνορᾷ τὴ ζωὴ ὡς μυστικὴ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὁρμὴ πρὸς τὸ ἠθικὸ ἄπειρο, ὡς ἄένναο πνευματικὸ ἀγῶνα καὶ νίκη ἠθικὴ, ὡς ἀρετὴ μέσα στὸ αἰώνιο θεῖο μυστήριον!

Ἡ μεταφυσικὴ αὐτὴ κοσμοθεωρία τοῦ Κάντ εἶναι ἡ ὑψηλότερη ἀνάταση τοῦ πνεύματός του στὸν οὐρανὸ τοῦ ἀπολύτου καὶ στὸ ἄπειρο τοῦ πνευματικοῦ συμπάντος, ἡ ὑπέρτατη πνευματικὴ ἐπιβεβαίωση τῆς ζωῆς! Στὰ ὕψη αὐτὰ ἡ ζωὴ εἶναι ὑπέρτατη καὶ ἀπόλυτη νίκη πνευματικὴ, μέθη ψυχῆς καὶ πνεύματος, πνευματικὴ φωτοέκσταση, διθύραμβος καὶ ὕμνος ἡλιακὸς καὶ Ἄπολλωνίος πρὸς τὸν κόσμον, στὴ ζωὴ, στὸ φῶς, στὴ δημιουργία, στὸ πᾶν, στὴν πρώτη ἀρχὴ τοῦ παντός, στὸ θεό! Τὸ πνεῦμα στὶς κορυφὰς αὐτὰς ὑψώνεται ὡς θριαμβευτὴς καὶ καταλυτὴς τοῦ κράτους τοῦ ζόφου τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ὡς ἡλιακὴ νίκη καὶ θεῖος ἔρως τῆς ζωῆς!

Στὶς κορυφὰς αὐτὰς τὸ πνεῦμα τοῦ Κάντ συναντιέται μετὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Goethe. Στὶς συνομιλίαις του μετὰ τὸ Riemer¹ ὁ Goethe ἀναπτύσσει τὴν ἴδια κοσμοθεωρία μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Ἄν ὁ θεὸς μᾶς ἀποκάλυπτε ὅλα τὰ μυστήρια τῆς δημιουργίας, ἡ ζωὴ μας θὰ ἦταν τραγικὴ ἀπὸ ἀδιαφορία καὶ ἀνία δὲ θὰ ξέραμε τί νὰ κάμουμε». Καὶ ὁ Κάντ καὶ ὁ Goethe τὴ ζωὴ βλέπουν στὸ βάθος τῆς ὡς δημιουργία μέσα στὸ μυστήριον!

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ κορυφώνεται σ' ἕνα ῥωμαλέο νοολογισμό², ποὺ θεμελιώνει τὸν πιὸ ὑψηλὸ ἀντικειμενικὸ μεταφυσικὸ καὶ ἠθικὸ ἰδεαλισμὸ καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴ ζωὴ δίνοντάς της τὸ βαθύτερο πνευματικὸ νόημά της ὡς αἰωνίας πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς δημιουργίας μετὰ σκοπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἐνότητα μετὰ τὸ θεό!

Στὴ Γενικὴ Εἰσαγωγή τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ ἐχαρκτηρίσαμε ὡς φιλοσοφία τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Οἱ δυὸ ἔννοιαις

1. Fr. Riemer, Mitteilungen über Goethe, ἔκδ. Leipsig, 1921, σελ. 35b.

2. Τὸ τέλος τῆς Διαλεκτικῆς τῆς Κ. Π. Α. θὰ μπορούσε νὰ δικαιολογήσῃ τὸ χαρακτηρισμὸ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ ὡς μυστικισμοῦ. Ἄλλ' ὁ Κάντ σχετικῶς μετὰ τὸ μυστικισμὸ ὑπῆρξε ἀπόλυτα κατηγορηματικὸς. Πολλὰ φορὰς στὴ ζωὴ του ἐτόνισε, ὅτι τίποτα στὸ ἔργο του δὲν πρέπει νὰ παίρνεται μυστικιστικά. Ὁ Κάντ πολεμήσε καὶ τὸ μυστικισμὸ, ὅπως καὶ τὸ σκεπτικισμὸ καὶ τὸν ὕλισμὸ - ἀθεϊσμὸ.

τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς στὴ φιλοσοφία τοῦ Κάντ ἐνώνονται σὲ μιὰ τρίτη ἔννοια, τὴν ἔννοια τῆς προσωπικότητας. Ἡ προσωπικότητα, στὸ νόημα τοῦ Κάντ, εἶναι ἡ προσωποποίηση καὶ ἡ κοσμικὴ ἐνσάρκωση τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Συνεπῶς ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ στὸ βάθος της εἶναι ἡ φιλοσοφία τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς προσωπικότητας. Ἡ θρησκεία τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἡρώων εἶναι τὸ βάθος καὶ ἡ οὐσία τῆς φιλοσοφίας τοῦ Κάντ!

Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ ναὸ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τοῦ Κάντ ἔχουμε τὸ αἶσθημα τοῦ ἀπολύτου θριάμβου τοῦ πνεύματος στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὸ μεταφυσικὸ φωτισμὸ τῆς ζωῆς, τὸ αἶσθημα τῆς θεϊκῆς οὐσίας, ἀρχῆς καὶ καταγωγῆς τοῦ κόσμου καὶ τῶν θεϊκῶν σκοπῶν τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, τὸ αἶσθημα τῆς ἀπόλυτης μεταφυσικῆς λύτρωσής μας. Τὸ μεγαλύτερο φιλοσοφικὸ πνεῦμα τοῦ νεώτερου κόσμου μᾶς ὁδηγεῖ στὸ φῶς καὶ στὴ λύτρωση καὶ στὴν πνευματικὴ ἐνότητά μας μὲ τὸ πνευματικὸ σύμπαν! Ἄπ' τὰ βάθη τῆς θεϊκῆς ψυχῆς του ἔβγαλε κι' ἐχάρισε σ' ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα τὴν αἰώνια ἀλήθεια τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς οὐσίας τοῦ κόσμου!

Ὅπου καὶ ἂν στρέψουμε τὰ μάτια μας, στὸν ἔξωτερικὸ καὶ στὸν ἐσωτερικὸ κόσμο, μιὰ θὰ ἰδοῦμε παντοῦ ἀλήθεια, μιὰ θ' ἀκούσουμε φωνή: Ὑπάρχει ἠθικὸς νόμος στὸν κόσμο, ὑπάρχει θεία δικαιοσύνη, ὑπάρχει θεός! Ἡ φωνὴ τοῦ ἠθικοῦ νόμου μέσα στὸν κόσμο εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ θεοῦ ἀπάνου ἀπ' τὸ ἄπειρο καὶ τὴν αἰωνιότητα!

VII. ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΝΤ

Ὁ Καντιανισμὸς εἶναι ἀναγέννηση τοῦ Πλατωνισμοῦ. Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Κάντ συναντῶνται στὶς ὑψηλότερες στιγμὲς τῆς πνευματικῆς δημιουργίας τους καὶ οἱ μεταφυσικὲς κοσμοθεωρίες τους στὸ βάθος ταυτίζονται. Καὶ ἡ Πλατωνικὴ καὶ ἡ Καντιανὴ φιλοσοφία θεμελιώνουν πνευματικὰ τὸν ἀπὸλυτο ἀντικειμενικὸ μεταφυσικὸ καὶ ἠθικὸ ἰδεαλισμὸ. Καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Κάντ στὸ αἰώνιο ἐρώτημα τῆς ὑπερβατικότητας τοῦ κόσμου ἀπαντοῦν, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ κόσμου εἶναι μεταφυσικὴ καὶ πέρα ἀπὸ τὸν πεπερασμένον φυσικὸν κόσμον τοῦ αἰωνίου γίνεσθαι, τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ὑπάρχει ὁ μεταφυσικὸς κόσμος τοῦ πνεύματος, τοῦ ἀπολύτου ὄντος καὶ τῆς αἰωνίας ζωῆς! Ὁ μεταφυσικὸς κόσμος, στὰ μάτια τους, εἶναι ἡ ὑπερβατικὴ ἀρχὴ κι' αἰτία καὶ ὁ ὑπερβατικὸς σκοπὸς τοῦ φυσικοῦ κόσμου. Ὁ φυσικὸς κόσμος εἶναι φαινόμενον, ἡ αἰσθητὴ μορφή καὶ τὸ σύμβολο τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἠθικὲς βιοθεωρίες τοῦ Πλατωνισμοῦ καὶ τοῦ Καντιανισμοῦ στὸ βάθος ταυτίζονται. Ἡ ἠθικὴ σὲ κάθε ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία εἶναι πάντα σὲ τελεία ἀρμονία μὲ τὴ μεταφυσικὴ καὶ τὸ ἠθικὸ χρέος εἶναι ἐπι-

ταγή τοῦ πνευματικοῦ μὲ σκοπὸ τὴν πραγματοποίηση μὲς' στὸν κόσμον τῶν πνευματικῶν καὶ μεταφυσικῶν πεπωμένων τῆς ζωῆς.

Ὁ Πλατωνισμὸς καὶ ὁ Καντιανισμὸς χωρίζονται μόνο στὴ μεθοδολογία τους καὶ στὴ γνωσιοθεωρία. Στὴ γνωσιοθεωρία φαίνεται ὅλη ἡ ἄβυσσος, ποὺ χωρίζει τὸ νεώτερο ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμον. Ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία βγαίνει ἀπ' τ' ἄδυτα τῶν ἀδύτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ εἶναι ἡ ὑψηλότερη στιγμή τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ὁ Πλάτων εἶναι ἡ ὑψηλότερη συνθετικὴ πνευματικὴ κορυφὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ἡ φιλοσοφία του εἶναι ἡ δημιουργικὴ σύνθεση καὶ ὑπέρβαση ὅλης τῆς προπλατωνικῆς μεταφυσικῆς δημιουργίας καὶ φιλοσοφίας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, σύνθεση ὅλων τῶν μεταφυσικῶν κοσμοθεωριῶν καὶ ἠθικῶν βιοθεωριῶν τῆς αὐγῆς καὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν κοσμοθεωριῶν τῶν προϊστορικῶν καὶ μυθολογικῶν χρόνων, τῆς Ὀμηρικῆς καὶ τῆς Ἡσιοδικῆς ἐποχῆς, τῶν τριῶν αἰώνων τῆς προκλαστικῆς ἐποχῆς, τῆς φιλοσοφίας τῶν Πυθαγορείων, τῶν Ὀρφικῶν, τῶν Ἰώνων, τῶν Ἐλεατῶν, τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἡρακλείτου, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ, τοῦ Ἀναξαγόρα, τοῦ Σωκράτη καὶ τῆς κλασικῆς ἐποχῆς. Ἡ γνώση τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἡ γνώση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ ὑπέριστα γνωστικὴ δύναμη τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ πνευματικὴ ἐνόραση (*intellectuelle Anschauung, intuition intellectuelle*). Τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πνεῦμα εἶναι ἐνορατικόν. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα στὶς στιγμὲς τῆς ἀπόλυτης υγείας του, στὴν αὐγὴ καὶ στὴν ἀκμὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, δὲν εἶχε ποτὲ καμμιὰ ἀπολύτως ἀμφιβολία γιὰ τὴν ἐνορατικὴ δύναμη τοῦ καθαροῦ καὶ ἀρχετύπου λόγου. Ἡ πίστη τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου στὸν ἱερόν λόγο εἶναι ἀπόλυτη. Ἡ θεωρητικὴ δύναμη τοῦ πνεύματος στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα εἶναι μι' ἀπόλυτη πνευματικὴ πραγματικότητα. Ἡ οὐσία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ἡ ἀπόλυτη πίστη στὸ πνεῦμα!

Ὁ Πλάτων εἶναι ὁ θεϊκὸς προφήτης καὶ κοσμικὸς ἱεροφάντης τῆς θρησκείας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, τῆς θρησκείας τοῦ ἱεροῦ λόγου! Ὁ Πλάτων ὑψώνεται στὸν οὐρανὸ τοῦ ἀπολύτου καὶ στὸν κόσμον τῶν αἰωνίων ἀληθειῶν μὲ τὴν ἐνορατικὴ δύναμη καὶ τὸ ἐσωτερικὸ φῶς τοῦ πνεύματος, μὲ τὸ φῶς τῆς θείας μανικῆς, ὅπως ὁ ἴδιος ὁρίζει στὸ Φαῖδρο (244 Α—Ε, 245 Α—C) τὴν ὑπέριστα γνωστικὴ δύναμη τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ. Ὁ Πλάτων εἶναι ὁ θεῖος ἐνορατὴς τοῦ πνεύματος, ὁ μεμνημένος τοῦ ἀπολύτου, ἓνας ἐμπνευσμένος τῶν θεῶν, ἓνας θεῖος μανικός, ὁ πῖθ' θεῖος μανικός ἀπ' ὅλους τοὺς θεῖους μανικοὺς ὅλων τῶν αἰώνων!

1. Γι' αὐτὸ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἢ ἀγνοεῖ τελείως τὰ γνωσιοθεωρητικὰ προβλήματα, ποὺ συνταράσσουν καὶ συγκλονίζουν τὸ νεώτερο κόσμον ἢ πολὺ λίγο μιλάει γι' αὐτά. Τὰ γνωσιοθεωρητικὰ προβλήματα ἀπασχολοῦν πλατύτερα τὴν Ἑλληνικὴ σκέψη στὴν παρακμὴ καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία στὶς ὑψηλότερες στιγμὲς τῆς δὲν εἶναι διαλεκτικὴ, λογικὴ καὶ στοχασμὸς, ἀλλ' ἄμεση πνευματικὴ ἐνόραση, ἀπόλυτη πνευματικὴ ἀλήθεια, πνευματικὴ ἀποκάλυψη μέσα στὸ φῶς τῆς θείας μανικῆς τοῦ ἱεροῦ δημιουργικοῦ λόγου!

Ἀντίθετα τὴν πνευματικὴ δημιουργία τοῦ Κάντ διακρίνει ἡ κριτικὴ σκέψη καὶ τὸ πιὸ αὐστηρὸ καὶ θεϊκὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα. Ὁ Πλάτων ὑψώνεται στὸ φῶς καὶ τὴν ἀλήθεια ἄμεσα, κάθετα, κατακόρυφα, ὁ Κάντ ἀντίθετα ὑψώνεται ἔμμεσα, μὲ τὸ στοχασμὸ καὶ τὸ λογισμὸ. Ὁ Πλάτων ἐνορᾷ πνευματικᾶ, ὁ Κάντ στοχάζεται. Ὁ Πλάτων εἶναι δογματικὸς, ὁ Κάντ εἶναι κριτικὸς. Ὁ Κάντ ἐκθέτει σκέψεις, συλλογισμοὺς, ὑποθέσεις, αἰτήματα τοῦ νοῦ, ὁ Πλάτων ἐκθέτει ὅ,τι εἶδε ἢ βλέπει πνευματικᾶ. Ὁ Κάντ πιστεύει στὸν πνευματικὸ κόσμον, ὡς ἀναγκαῖο αἶτημα τοῦ στοχασμοῦ του, ὁ Πλάτων ἔχει τὴν ἀπόλυτη βεβαιότητα τοῦ ἐνορατικοῦ λόγου καὶ νοῦ. Ὁ ἓνας ζητᾷ τὸ μεταφυσικὸν κόσμον, ὁ ἄλλος βρίσκεται μέσα στὸ μεταφυσικὸν κόσμον. Ὁ Κάντ προχωρεῖ στὸν ὑπερβατικὸν κόσμον ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον, ὁ Πλάτων ὑψώνεται στὸν πνευματικὸν κόσμον ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον. Ἡ μεταφυσικὴ ἀλήθεια γιὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι ἄμεση καὶ ἀπόλυτη, γιὰ τὸν Κάντ εἶναι ἀναγκαῖο συμπέρασμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ νοῦ του. Ὁ Κάντ εἶναι ὁ φιλόσοφος, ὁ Πλάτων εἶναι ὁ σοφός. Ὁ Κάντ θεμελιώνει μὲ τὴν φιλοσοφία του μιὰ καθαρὴ πνευματικὴ ἠθικὴ πίστη στὸν ὑπερβατικὸν κόσμον, ὁ Πλάτων θεμελιώνει τὴν ἐπιστήμη (στὸ νόημα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου) ἀπάνω στὴν πνευματικὴ ἐνόραση καὶ στὴν ἀπόλυτη πίστη στὸ πνεῦμα.

Ἡ Καντιανὴ ἀπόδειξη τῆς ἀντικειμενικῆς πραγματικότητος τοῦ μεταφυσικοῦ κόσμου εἶναι θετικώτερη, κριτικώτερη, ἐπιστημονικώτερη, σὲ ἀπόλυτη ἄρμονία μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ νεώτερου κόσμου. Ἡ Πλατωνικὴ ἀπόδειξη εἶναι ὑψηλότερη, πνευματικώτερη, ποιητικώτερη, θεϊότερη, σὲ ἀπόλυτη ἄρμονία μὲ τὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου.

Καὶ ἡ Πλατωνικὴ καὶ ἡ Καντιανὴ φιλοσοφία εἶναι δημιουργήματα τῶν ἐποχῶν τους καὶ τῶν κόσμων, μέσα στοὺς ὁποίους ἀνθίσαν. Ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς μεταφυσικῆς δημιουργίας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ Καντιανὴ φιλοσοφία εἶναι τὸ κορύφωμα τοῦ μεταφυσικοῦ πνεύματος τοῦ νεώτερου κόσμου.

Ὁ νεώτερος κόσμος ἔχει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου, ποὺ ξανοίγεται μὲ πάθος καὶ ὄρμη στὸν πνευτικὸ ἀγῶνα τῆς ζωῆς καὶ ἀγωνίζεται ἥρωϊκᾶ νὰ λυτρωθῇ πνευματικᾶ καὶ μεταφυσικᾶ, ἀλλὰ δὲν ἔχει βρῆ ἀκόμα τὸ δρόμον τοῦ πνευματικοῦ λυτρωμοῦ του. Ὁ νεώτερος κόσμος ἔχει ὅλο τὸ πνευματικὸ πάθος καὶ τὴ μεταφυσικὴ ἀγωνία τοῦ κόσμου, ποὺ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ Χριστιανικὸν κόσμον καὶ τὸ Χριστιανικὸν πάθος τῆς ζωῆς, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὴ λύτρωση τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου. Ὁ νεώτερος κόσμος τὴ λύτρωση

ζητᾶ περισσότερο στὸ ἐλεύθερο πνεῦμα καὶ στὴν ἐπιστήμη (στὸ νόημα τοῦ θεικισμοῦ), παρὰ στὴν πίστη καὶ στὴ θρησκεία. Τὸ πνεῦμα ὅμως καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν νεώτερων χρόνων δὲν ἔχουν τὴ δύναμη νὰ δώσουν τὴν ἀπόλυτη πνευματικὴ καὶ μεταφυσικὴ λύτρωση στὸ νεώτερο κόσμο. Ἔτσι ὁ νεώτερος κόσμος ἀπὸ τὴν πίστη πέφτει στὴν ἀμφιβολία καὶ στὸ σκεπτικισμό καὶ ἀπὸ τὴ γαλήνη πρὸς ἀπέραντο ὠκεανὸ τρικυμίας καὶ μεταφυσικῆς ἀγωνίας. Ὁ σκεπτικισμὸς, ποὺ στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα φανερῶνεται στὸ ἡλιοβασίλεμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, εἶναι στὸ βάθος καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ νεώτερου κόσμου καὶ κυριαρχεῖ στὸ πνεῦμά του καὶ στὴ ζωὴ του. Ὁ νεώτερος κόσμος εἶναι ἓνας πνευματικὰ ἀλύτρωτος κόσμος. Ἡ ἀμφιβολία, ὁ σκεπτικισμὸς, ἡ ἀγωνία, εἶναι ἡ βαϊύτερη οὐσία τῆς ψυχῆς του.

Ἀντίθετα ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος εἶναι ὁ κόσμος τῆς ὑπέροχτης πνευματικῆς νίκης καὶ τοῦ ἀπολύτου πνευματικοῦ θριάμβου καὶ λυτρωμοῦ, ὁ κόσμος τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ὡμορφιάς, τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἁρμονίας, τῆς γαλήνης καὶ τῆς χαρᾶς!

Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος κατεῖχε τὸ βαθὺ μυστικόν, ποὺ ὠδηγοῦσε τὸν ἀνθρώπο στὴν ὑπέροχτη πνευματικὴ νίκη, λύτρωση καὶ γαλήνη τῆς ζωῆς, τὸ μυστικὸ τῆς ἀπόλυτης πνευματικῆς ἐνότητος τοῦ κόσμου, τῆς ἐνότητος τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ πεπερασμένου καὶ τοῦ ἀπείρου, τοῦ χρονικοῦ καὶ τοῦ αἰωνίου, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ θεοῦ!

Ἡ γαλήνη τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἡ γαλήνη ἑνὸς κόσμου, ποὺ δὲν ἔχει τὸ μεταφυσικὸ πάθος καὶ τὸ τραγικὸ αἶσθημα τῆς ζωῆς καὶ δὲν ἔχει περάσει ἀπὸ τὴν ἄβυσσο καὶ τὴ νύχτα τῆς τραγικῆς μεταφυσικῆς ἐποπτείας τοῦ κόσμου. Ἡ γαλήνη τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἐπίσης ἡ πεσσιμιστικὴ στὸ βάθος ἀπάθεια καὶ ἀταραξία τοῦ στοικισμοῦ, τοῦ ἐπικουρισμοῦ καὶ τοῦ κυνισμοῦ, οὔτε ἡ θανατικὴ γαλήνη τῆς νιρβάνας τοῦ Βουδισμού καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ νιλισμοῦ.

Ἡ γαλήνη τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ἡ γαλήνη ἑνὸς κόσμου, ποὺ ἔχει ξεπεράσει πνευματικὰ τὴν τραγικὴ ἐνόραση τῆς ζωῆς καὶ νικητῆς καὶ θριαμβευτῆς μέσ' στὸν κόσμο χαίρεται σὰ θεὸς στὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὴ θεϊκὴ του νίκη!

Ἡ Ἑλληνικὴ γαλήνη εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς ὑπέροχτης φυσικῆς καὶ πνευματικῆς ὑγείας τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ θεϊκὴ στιγμὴ τῆς πρὸ ὑψηλῆς πνευματικῆς καὶ μεταφυσικῆς νίκης τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὴ δημιουργία καὶ τῆς θριαμβευτικῆς καὶ διονυσιακῆς πνευματικῆς ἐπιβεβαίωσης τῆς ζωῆς!

Ἡ Ἑλληνικὴ γαλήνη εἶναι ὁ ὑψηλότερος καρπὸς τῆς πνευματικῆς θρησκείας τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἡ θρησκεία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ἡ θρησκεία τῆς πνευματικῆς ἐνότητος ὅλου τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἁρμονίας ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς μὲ ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ πνεύματος!

Στὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸν κόσμον τὸ θεῖο δὲν εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον,

ἀλλὰ μέσα στὸν κόσμο! Οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶναι ἔξω ἀπ' τὴ ζωὴ, ἀλλὰ μέσα στὴ ζωὴ! Οἱ θεοὶ κατεβαίνουν μέσ' στὸν κόσμο καὶ ζοῦν μετὰ τοὺς ἀνθρώπους, ἐρωτεύονται θνητοὺς κι' ἐνώνονται μετὰ θνητούς. Ἀγαποῦν ξεχωριστὰ τὸ ὕψος καὶ τὶς κορυφές τῆς ζωῆς, τοὺς ἥρωες τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς, τοὺς θεϊκοὺς μυσταγωγούς τοῦ θείου μέσ' στὸν κόσμο. Οἱ θεοὶ ἐνώνονται μετὰ τοὺς ἥρωες. Οἱ θεοὶ εἶναι ἀνθρώποι κ' οἱ ἀνθρώποι θεοὶ! Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου μέσ' στὸν κόσμο εἶναι ἐνθεὴ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς ἐνθουσιασμὸς εἶναι ὁ ἱερός καρπὸς τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοὺς θεούς!

Ἡ ὅλη ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ἕνας ἀθάνατος ὕμνος τῆς λυτρωμένης Ἑλληνικῆς ψυχῆς στὴ ζωὴ, στὸ φῶς, στὴ δημιουργία, ὡς νὰ ὁ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ θείου, ὡς νὰ ὁ τῆς ἐνότητος τῆς δημιουργίας καὶ τῶν θεῶν!

Στὰ μάτια τῶν πνευματικῶν καὶ νικητῶν Ἑλλήνων ὁ κόσμος εἶναι θεῖος, ἡ ζωὴ θεία, ὁ ἀνθρώπος θεῖος, τὸ πᾶν θεῖο! Κ' εἶναι θεία ἡ ζωὴ καὶ τὸ πᾶν θεῖο, γιατί τὸ πᾶν εἶναι πνεῦμα καὶ τὸ πᾶν ἐνορᾶται μέσ' ἀπὸ τὴ θεϊκὴ μορφή καὶ ματιὰ τοῦ θείου ἀνθρώπου ὡς πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ὄντος.¹ Μὲ τὸ θεῖο αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἡλιόχαρη αὐτὴ θεωρία τῆς ζωῆς ὡς ὑπέριστη ἀξία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου ὑψώνεται ἡ λατρεία τοῦ ὡραίου καὶ θείου κόσμου, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ λατρεία τῆς ἀγίας καὶ θείας ζωῆς! Ἰστοῦν πρὸ ὑψηλό, πρὸ τίμιο, πρὸ ἅγιο, πρὸ θεῖο στὸν κόσμο, στὰ μάτια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀπὸ τὴ ζωὴ! Ἡ ζωὴ εἶναι ἡ κορυφὴ τοῦ θαύματος τῆς πνευματικῆς στήν οὐσία τῆς δημιουργίας, ἱερὸ δῶρο τῶν θεῶν! Ἡ ὑπέριστη εὐτυχία στὸν κόσμον εἶναι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑπέριστη δυστυχία τὸ χάσιμο τῆς ζωῆς, ὁ θάνατος!

Ἡ θρησκεία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου στὶς ὑψηλότερες στιγμὲς τοῦ πνευματικοῦ ἐξελιγμοῦ τῆς δὲν εἶναι φυσικὴ θρησκεία καὶ ἀνθρωπομορφισμός, ἀλλὰ καθαρὴ πνευματικὴ θρησκεία, νίκη καὶ κυριαρχία τοῦ πνεύματος, συνείδηση καὶ λατρεία τῆς πνευματικῆς καὶ θεϊκῆς οὐσίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.²

1. Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἐκφράζουν μετὰ τὸν ὑπεροχώτερον τρόπο οἱ λόγοι τοῦ Θαλή «Πάντα πλήρη θεῶν» καὶ τοῦ Πλάτωνος (Νόμων 899 B) «ἔσθ' ὅστις ταῦτα ὁμολογῶν ὑπομενεῖ μὴ θεῶν εἶναι πλήρη πάντα;» Εἶναι ὅμως ἀνάγκη σχετικὰ νὰ τονιστῆ ἐδῶ, πὼς οἱ λόγοι αὐτοὶ δὲν πρέπει νὰ παίρνονται μετὰ νόημα πανθεϊστικόν, μετὰ τὸ νόημα, πὸ ἔχει ὁ πανθεϊσμός στὴ νεώτερη καὶ σύγχρονη φιλοσοφία ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Σπινόζα καὶ ὕστερα. Ὁ Ἑλληνικὸς θεϊσμός δὲν εἶναι πανθεϊσμός.

2. Τὴν αἰωνία οὐσία τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου μᾶς δίνει μ' ἐν' ἀθάνατο καὶ ἱερὸ λόγον τὸν ὁ Ἡρόδοτος. Οἱ θεοὶ τοῦ Ἀσιατικοῦ κόσμου, οἱ θεοὶ τῶν βαρβάρων, στὰ μάτια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Ἱστορ. Β. 121), εἶναι ἀνθρωποειδεῖς. Οἱ θεοὶ ὅμως τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀνθρωποφυεῖς. Εἴμαστε ἐδῶ στ' ἄδυτα τῶν ἀδύτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου, στ' ἄδυτα τῶν ἀδύτων τῆς αἰωνίας Ἑλληνικῆς ψυχῆς. «Θεοὶ ἀνθρωποειδεῖς» εἶναι οἱ φυσικὲς δυνάμεις τοῦ κόσμου ἀνθρωπομορ-

Ἡ δύναμη, πού ὑψωνε τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ κόσμον στὴν πνευματικὴ ἐνότητα τοῦ κόσμου, στὴν Ἑλληνικὴ ἁρμονία, στὴ νίκη καὶ στὴν ἀποθέωση τῆς ζωῆς, ἦταν ἡ πνευματολατρεία (Intellectualismus), ἡ ἀπόλυτη πίστη στὸ πνεῦμα καὶ στὶς θεϊκὲς ἐσωτερικὲς δυνάμεις τοῦ πνεύματος!

Τὸ πνεῦμα καὶ μόνο τὸ πνεῦμα ἐλάτρευε καὶ ὑψωσε ὡς πρώτη ἀρχὴ τοῦ κόσμου ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες του!

Ἀπ' τ' ἄδυστα τῶν ἀδύτων τῆς ψυχῆς του ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος ἐδημιούργησε τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, τὸν κόσμον τῶν ἀπολύτων πνευματικῶν μορφῶν καὶ τῶν αἰώνιων πνευματικῶν οὐσιῶν. Μὲ τὴν ἱερὴ πίστη του στὸ ἀπόλυτο πνεῦμα ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος ἀπ' τὸ φυσικὸ «χάος» ἐδημιούργησε τὸν «κόσμον» κι' ἐπλασε τὸ ἀομόνικὸ πνευματικὸ σύμπαν!

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ζωὴ μέσα στὸ πνεῦμα καὶ μέσα στὴν ἰδέα! Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχει ἓνα αἰώνιο καθαρὰ αἰσθητικὸ χαρακτῆρα. Ἡ ζωὴ γιὰ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸν κόσμον εἶναι καθαρὴ πνευματικὴ θεωρία τοῦ κόσμου ὡς κόσμου ὁμορφιάς. Ὁ κόσμος ὅμως τῆς αἰσθητικῆς ὁμορφιάς, στὰ μάτια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι σύμβολο τοῦ κόσμου τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ὁμορφιάς, μορφὴ καὶ εἰκόνα τοῦ κόσμου τῶν θεῶν!

Ἡ οὐσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ πνευματοποίηση καὶ θεοποίηση τοῦ

φρικὰ θεοποιημένους. Βρισκόμαστε ἐδῶ σ' ἓνα πρωτόγονο νατουραλισμὸ. «Θεοὶ ἀνθρωποφρεῖς» εἶναι ὅμως οἱ θεϊκὲς πνευματικὲς δυνάμεις τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Τὸ Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἐδῶ ἔχει ὑψωθῆ σὲ μιὰ πνευματικὴ θρησκεία, στὴ συνείδηση τῆς πνευματικότητος τοῦ κόσμου καὶ τῆς οὐσιαστικῆς ἐνότητος τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου μὲ τοὺς θεοὺς!

1. Σὲ πολλοὺς, πού μελετοῦν τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ὑπάρχει ἡ τάση νὰ ὑπερβάλλουν τὴ σημασίαν τοῦ μυστικιστικοῦ στοιχείου καὶ νὰ πιστεύουν, πὼς τὴ βαθύτερη οὐσία καὶ τὴν ἀληθινὴν ψυχὴν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου ἐκφράζει ὁ μυστικισμὸς. Πλάνη φριχτή. Ὁ μυστικισμὸς εἶναι ξένος πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ μυστήρια ἦσαν ξένης καταγωγῆς καὶ ξένων ἐπιδράσεων. Ἡ οὐσία τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου εἶναι ἡ πίστη στὸ πνεῦμα καὶ ἡ λατρεία τοῦ πνεύματος στὸ φῶς τῆς ζωῆς. Μυστικισμὸς θὰ εἰπῆ σκοτάδια. Στὰ μυστικιστικὰ σκοτάδια κυριαρχεῖ ἡ φύση. Ὁ μυστικισμὸς εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ἀλτρώτου ἀπὸ τὸ νατουραλισμὸν Ἀνατολικοῦ κόσμου, πού οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τῆς καλῆς ἐποχῆς ἐχαρμακτῆριζαν ὡς «κόσμον βαρβάρων». Ἡ κλασσικὴ ἐποχὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς θρησκείας εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου. Στὴν Ἑλληνικὴ ὁμοῦς θρησκείαν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν δὲν ὑπάρχει κανένα μυστικιστικὸν στοιχεῖον. Ὁ Ὀμηρος εἶναι ἡ ἀποθέωση τοῦ Ἑλληνικοῦ φωτός καὶ τῆς φωτόχαρης Ἑλληνικῆς ζωῆς. Τὰ Ἑλληνικὰ μυστήρια ἐμφανίζονται ἀργότερα, στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ, ὅταν ἀρχίζῃ ἡ ἐπικοινωνία τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου μὲ ξένους λαοὺς καὶ ἰδίως τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπίσης ὁ μυστικισμὸς καταπλημμύρισε ὅλον τὸν ἀρχαῖον κόσμον στὸ ἡλιοβασίλευμα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, ὅταν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος, ἀντὶ νὰ ὑποτάξῃ τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον στὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, ὑπόταξε πνευματικὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον στὸν Ἀνατολικὸν κόσμον μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ὑποταγὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ Ῥωμαϊκὸν κόσμον.

φυσικοῦ καὶ τοῦ αἰσθητικοῦ κ' ἡ αἰσθητοποίηση τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ θεϊκοῦ.

Ἡ Ἑλληνικὴ πνευματολατρεία ἐνσωματώνεται στὴν Ἑλληνικὴ ἐλευθερία. Ἡ οὐσία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἐλευθερία ὡς πνευματικὴ ἀπολύτρωση καὶ ὡς πνευματικὴ δημιουργία. Τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πνεῦμα εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερο ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον, ἀπ' ὅλες τὶς φυσικὰς καὶ ὑλικὰς δυνάμεις τῆς ζωῆς, ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ φύσιν, τὴν κοινωνία, τὴν πολιτεία, τὴ φυσικὴ θρησκεία, ἐλεύθερο ἀκόμα καὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς θεοὺς του!

Ἡ πνευματικὴ στάση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου μπρὸς στὸ θεῖο δὲν εἶναι ἡ στάση τοῦ ἀλύτρωτου Ἀνατολικοῦ καὶ Σιμιτικοῦ κόσμου μπρὸς στοὺς πολλοὺς θεοὺς του ἢ τὸν ἓνα θεὸ του, ἀλλ' ἡ στάση ἐνὸς λυτρωμένου κι' ἐλεύθερου λαοῦ. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνας στέκεται μπρὸς στὸ θεῖο ὡς πνευματικὰ ἐλεύθερος ἄνθρωπος, ὡς προσωπικότητα, κι' ἐνορᾷ τὸ θεῖο ὡς συγκεκριμένη προσωπικότητα! Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς κόσμος προσωποποιεῖ τὸ θεῖο μ' ὅ,τι ὠραιότερο καὶ ἀγιώτερο ἔχει ὁ κόσμος, τὴ μορφὴ ἐνὸς τελείου προσώπου καὶ ἐνὸς ἰδανικὰ ὠραίου ἀνθρώπου!

Τὸ αἶσθημα τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου μπρὸς στοὺς θεοὺς του δὲν εἶναι τὸ αἶσθημα τοῦ Ἀνατολικοῦ καὶ τοῦ Σιμιτικοῦ κόσμου, τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου, τῆς συντριβῆς καὶ τοῦ ἐκμηδενισμοῦ τῆς ἀνθρώπινης φύσης μπρὸς τὴ θεία φύσιν, ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων, τῶν λυτρωμένων πνευμάτων καὶ ψυχῶν, τὸ αἶσθημα τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ ἠθικῶν σεβασμοῦ, τὸ αἶσθημα τοῦ ἔρωτος!

Ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία καὶ πνευματικὸς ἔρωτος εἶναι ἡ αἰωνία οὐσία τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου! Ἡ πνευματολατρεία καὶ ἰδεολατρεία, ὠραιολατρεία καὶ ἡρωολατρεία, μ' ἓνα λόγο θεολατρεία εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ αἰωνίου Ἑλληνικοῦ θαύματος, πὺν ὑψηλότερό του οὔτε εἶδε, οὔτε πρόκειται νὰ ἰδῆ ποτὲ ὁ κόσμος!

Τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πνεῦμα ἔδωσε στὸν κόσμον τὸν τελειότερο τύπον τοῦ αἰωνίου ἀνθρώπου καὶ τὴν ὑψηλότερη μορφὴ τοῦ θείου, πὺν ἄστραψε ποτὲ σὲ ἀνθρώπινο νοῦ!

Μέσα σ' ἓνα τέτοιο πνευματικὸν κόσμον, πὺν ὡς μόνη του πίστη εἶχε τὴν πίστη στὸ πνεῦμα, ὡς μόνη του θρησκεία τὴ θρησκεία τοῦ ἀπολύτου καὶ τῆς ιδέας καὶ ὡς μόνη του λατρεία τὴ λατρεία τοῦ ὠραίου καὶ τοῦ ἱεροῦ, τοῦ ἡρωϊκοῦ καὶ τοῦ θείου, ἀνθίσσε τὸ ὑπεροχώτερον ἄνθος τῆς δημιουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία.

Ἡ Πλατωνικὴ φιλοσοφία εἶναι ἡ ὑψηλότερη στιγμή τῆς ἡλιακῆς δημιουργίας τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Στὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἡ Ἑλληνικὴ πνευματολατρεία φτάνει στὸ ἀπόγειό της καὶ ὁ Ἑλληνικὸς ἰδευλισμὸς βρῖσκει τὴν τελειότερη ἔκφρασή του καὶ μορφὴ του. Μὲ τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἔγινε ἡ μεγαλύτερη πνευματικὴ ἐπανάσταση, πὺν ἐγνώρισε ὡς σήμερον ὁ κόσμος, στὴν πνευματικὴ ζωὴ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος! Τὴν πνευματικὴ

αὐτὴ ἐπανάσταση καὶ κοσμογονικὴ ἀνατροπὴ εἶχαν προπαρασκευάσει δέκα αἰῶνες πνευματικῆς ζωῆς καὶ δημιουργίας τοῦ πνευματικώτερου καὶ μεταφυσικώτερου λαοῦ ὅλου τοῦ κόσμου. Ὡς τὴ στιγμῇ, ποὺ τὴν ἀνθρωπότητα ἐφώτισε ἡ θεϊκὴ σκέψη τοῦ Πλάτωνος, τὸ εἶναι τοῦ κόσμου ἐταυτιζόταν μετὰ τὸ φαινόμενο. Τὸ φυσικὸ φαινόμενο ἦταν τὸ ὄντως ὄν τοῦ κόσμου. Κέντρο τῆς πνευματικῆς θεωρίας τοῦ κόσμου ἦταν μόνο τὸ ὄρατὸ καὶ τὸ αἰσθητό, τὸ χρονικὸ καὶ τὸ σχετικόν. Ὁ Πλάτων ἀνατρέπει τὴν πνευματικὴ αὐτὴ θεωρία τοῦ κόσμου καὶ ὡς κέντρο τοῦ κόσμου ὑψώνει τὴν αἰωνία ὑπερβατικὴν ἰδέαν! Ὁντως ὄν τώρα εἶναι τὸ πνευματικὸ καὶ τὸ ὑπεραίσθητό, τὸ ὑπερχρονικὸ καὶ τὸ ἀπόλυτο! Πρὶν ἀπὸ τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου κυλοῦσε μέσα στὸ χρόνο καὶ τὴ νύχτα. Ἀπ' τὴ στιγμῇ τῆς Πλατωνικῆς δημιουργίας ἡ ζωὴ τοῦ κόσμου κυλάει μέσα στὴν αἰωνιότητα καὶ μέσα στὸ φῶς! Ὁ χρόνος τώρα εἶναι ἡ κινητὴ εἰκόνα τῆς αἰωνιότητος (Τίμαιος) καὶ ὁ αἰσθητὸς κόσμος σύμβολο κι' ἔκτυπο τοῦ ἀρχετύπου κόσμου τῶν ἰδεῶν! Ἡ ζωὴ τοῦ φυσικοῦ κόσμου εἶναι τώρα μέθ' ἐξ ἑσῆς αἰωνία ζωὴ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου!

Μὲ τὴν Πλατωνικὴ φιλοσοφία ἀρχίζει μιὰ νέα ἐποχὴ στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Ἡ Πλατωνικὴ δημιουργία ὑψώνεται στὸ κέντρο τῆς ἱστορίας ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τὴν Πλατωνικὴ πνευματικὴ ἐπανάσταση καὶ κοσμικὴ ἀνατροπὴ θὰ βγῆ ὅλη ἡ μετὰ τὸν Πλάτωνα πνευματικὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ κόσμου. Στὴν πνευματικὴ ἐπανάσταση τοῦ Πλάτωνος θὰ θεμελιωθῆ ὁ Χριστιανικὸς κόσμος καὶ μετὰ τὸ φῶς τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας θὰ ἐπιβληθῆ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία σ' ὅλο τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον. Ἀπ' τὴν Πλατωνικὴ ἐπανάσταση θὰ βγῆ ὅλη ἡ μεσαιωνικὴ σχολαστικὴ φιλοσοφία καὶ γύρω ἀπ' τὴν αὐτὴ ἐπανάσταση θὰ στραφῆ ὅλη ἡ νεώτερη καὶ ἡ σύγχρονη φιλοσοφία. Καὶ ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐπανάσταση τοῦ Πλάτωνος θὰ ἦναι πάντα τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς φιλοσοφίας, ὅσο θὰ ὑπάρχη κόσμος καὶ φιλοσοφία. Τῇ θέσει αὐτῇ τῆς Πλατωνικῆς φιλοσοφίας στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου τονίζει ἕν' ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πνεύματα τοῦ νεώτερου κόσμου, ὁ δημιουργὸς τοῦ Faust, στὶς συνομιλίαις του μετὰ Riemer (ἡ Ἀπρίλη 1808) μ' αὐτὰ τὰ λόγια: «Ὁλος ὁ κόσμος στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴ Βίβλο, τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα».

Μὲ τὴν πτώση τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν βαρβάρων τοῦ πνεύματος χάθηκε γιὰ πάντα τὸ μυστικόν, ποὺ ὑψωνε τὸν ἀνθρώπον στὴν ἐνότητά του μετὰ τὸ θεῖον καὶ στὴν ὑπέρτατη νίκη, λύτρωση καὶ γαλήνη μέσ' στὸν κόσμον. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι πιά νίκη καὶ θρίαμβος, ἐλευθερία καὶ ἔρως, φῶς καὶ ἁρμονία, χαρὰ καὶ θεῖα εὐλογία. Ἡ ζωὴ εἶναι τώρα πτώση καὶ ἁμαρτία, ἐξίλασμός καὶ ἀγωνία. Ὁ πνευματικὸς ναὸς τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ναὸς ὕμνων κι' εὐχαριστίας πρὸς τὸ θεῖον λυτρωμένων ψυχῶν, ἀλλὰ ναὸς ἰκεσίας πρὸς λύτρωση ἀλύτρωτων ψυχῶν.

Τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸ πνεῦμα δὲν ἔσβυσε ποτὲ ἀπ' τὸν κόσμον! Τὸ θεϊκόν

φῶς τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς νίκης καὶ ἐλευθερίας ἐφώτισε τὴν ἀνθρωπότητα σ' ὅλες τὶς σκοτεινὲς περιόδους τῆς καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄβυσσαλέους δρόμους τῆς καὶ μὲ τὸ φῶς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἤυρε ὁ κόσμος τὴν πνευματικὴν του ἰσορροπία! Τὸ φῶς τῆς Ἑλληνικῆς ἰδεολογίας ἐφώτισε τὸν ἀρχαῖο κόσμο, τὸ Χριστιανικὸν κόσμο καὶ τὸ νεώτερον κόσμο, καὶ φωτίζει καὶ τὸ σύγχρονον κόσμο!

Ὁ νεώτερος κόσμος ἀγωνίζεται μὲς ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο Ἑλληνικὸν καὶ τὸ Χριστιανικὸν κόσμο νὰ βρῇ τὸ δρόμον τοῦ πνευματικοῦ λυτρωμοῦ του. Οἱ δυνάμεις ὅμως τοῦ κοσμικοῦ χάους καὶ ἐρέβους, οἱ δυνάμεις τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ τοῦ ὑλισμοῦ, ἀνοίγουν ἀγεφύρωτες ἀβύσσους στὸ δρόμον του. Ὡς τόσο ἡ πνευματικὴ δημιουργία τῶν τιτάνων τοῦ πνεύματος τοῦ νεώτερου κόσμου ἀγωνίζεται ἠρωδικὰ τὰ ξανοῖξιν δρόμους πρὸς τὴν πνευματικὴν νίκη μὲς ἀπ' τὴν νύχτα καὶ τὸ χάος! Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ εἶναι μιὰ τιτανικὴ προσπάθεια τοῦ νεώτερου κόσμου νὰ ξεπεράσῃ τὸ χάος καὶ τὶς ἀβύσσους τοῦ νεώτερου σκεπτικισμοῦ καὶ ὑλισμοῦ! Ἀπ' ἄλλους δρόμους ἡ μεταφυσικὴ σκέψη τοῦ Κάντ ὑψώνεται στὸς κόσμους τῆς Πλατωνικῆς μεταφυσικῆς. Τὸ φῶς τοῦ ἀπολύτου ἰδεολογισμοῦ εἶναι τὸ φῶς, ποὺ ὁ θεϊκὸς νοῦς τοῦ Πλάτωνος ἐχάρισε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Κάντ ξαναφέρει στὸν κόσμο μὲς ἀπ' τὴν νύχτα τῶν αἰώνων! Ὁ Πλάτων στὸν ἀρχαῖο κόσμο καὶ ὁ Κάντ στὸ νεώτερον κόσμο ἀνατρέποντας τὴν ὑλιστικὴν θεωρίαν τοῦ κόσμου ὑψώσαν ὡς κέντρο τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς ζωῆς τὸν ἱερὸν Λόγον καὶ τὴν θεῖαν Ἰδέαν!

Στὴν πνευματικὴν ἱστορίαν ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς μὲς στὸ σύμπαν δυὸ πάντα συγκρούονται καὶ παλεύουν κόσμοι, ὁ νατουραλισμὸς καὶ ὁ σπιριτουαλισμὸς, ὁ ἰδεολογισμὸς καὶ ὁ ὑλισμὸς. Ἀπ' τὸ ἓνα μέρος ἡ πίστις στὶς πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου καὶ στὶς ἀπόλυτες ἠθικὰς ἀξίας τῆς ζωῆς, ἡ πίστις στὸν λόγον, στὴν ἠθικὴ δύναμιν, στὴν ἐλευθερίαν, στὸ δίκαιον, στὸ ἀγαθόν, στὴν ἀλήθειαν, στὴν ἀρετήν, ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ἡ θυσία στὶς πρωτόγονες καὶ ἀκυρίαρχες σκοτεινὲς καὶ τυφλὰς φυσικὰς δυνάμεις, ἡ λατρεία τοῦ ζωικοῦ καὶ τῆς φυσικῆς δυνάμεις, ἡ ἀποθέωσις τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ. Ἡ σύγκρουσις τῶν δυὸ αὐτῶν κόσμων δὲν ἦταν ποτὲ τρομερώτερη ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Μέσα στὴν παγκόσμιαν πνευματικὴν ἀναρχίαν καὶ ἀγωνίαν τῆς σύγχρονης ἐποχῆς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ φαίνεται ἡ ἀπόλυτη ἀξία τῶν ἰδεολογικῶν ἀρχῶν τῶν μεγάλων ἰδεολογικῶν φιλοσόφων τοῦ κόσμου καὶ ξεχωριστὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Κάντ. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ φιλοσοφία τοῦ Κάντ εἶναι ἀπὸ τὶς μεγαλύτερας πνευματικὰς δυνάμεις τοῦ κόσμου ἐναντίον τοῦ σύγχρονον ὑλισμοῦ καὶ τοῦ ὑλισμοῦ κάθε ἐποχῆς. Οἱ αἰῶνες θὰ κυλοῦν μὲς στὴν ἄβυσσον τοῦ χρόνου, τὰ κύματα ὅμως τοῦ ὑλισμοῦ θὰ σπῆξουν πάντα ἀπάνω στὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Κάντ. Τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Κάντ θὰ λάμπουν αἰώνια στὸν οὐρανὸν τῶν μεγάλων πνευμάτων τοῦ κόσμου!